

Schaktnings-övervakning inom Söraby kyrkogård

Arkeologisk schaktningsövervakning 2020

L1954:7250, Söraby 108:1, Söraby socken, Växjö kommun, Kronobergs län

Andreas Emilsson

Arkeologisk rapport 2021:04

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

KALMAR·LÄNS·MUSEUM

Schaktningsövervakning inom Söraby kyrkogård

Arkeologisk schaktningsövervakning 2020
L1954:7250, Söraby 108:1, Söraby socken, Växjö kommun, Kronobergs län

Författare	Andreas Emilsson
Copyright	Kalmar läns museum 2020
Redaktion	Helena Victor, Stefan Siverud
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

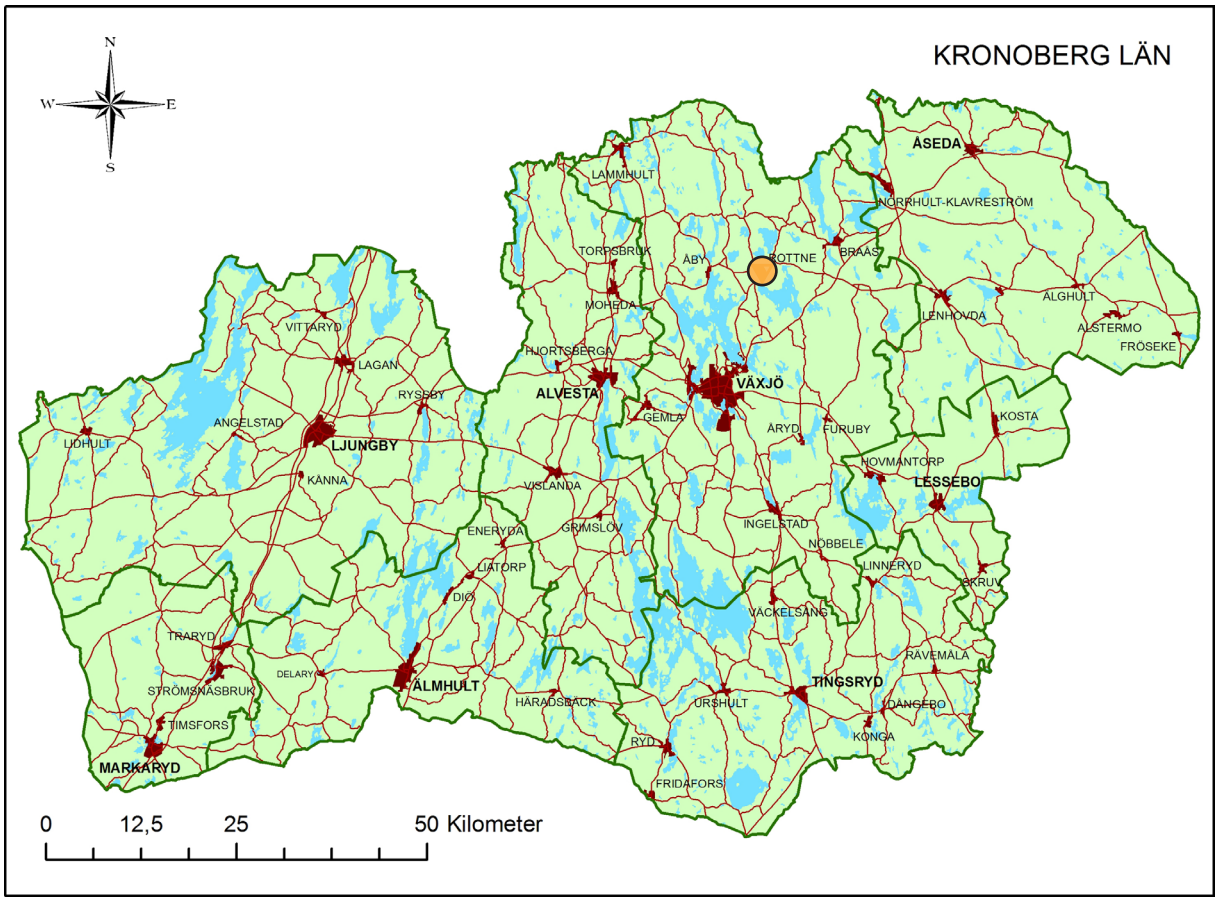
Keywords: Church, Söraby, watching brief

During the autumn of 2020, Museum Archeology southeast carried out an archaeological watching brief at the church in Söraby and the village plot L1954: 7250 in Söraby parish, Växjö municipality in southwest Sweden.

No archaeological remains were found at the excavation depth that varied between 0.5-0.8 m underground.

Innehåll

Sammanfattning **7**
Inledning **8**
Topografi och fornlämningsmiljö **9**
Historiska kartor 9
Syfte och genomförande **12**
Resultat **13**
Tolkning och åtgärdsförslag **17**
Referenser **18**
Tekniska och administrativa uppgifter **19**
Bilagor **20**

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Med anledning av en ledningsgrävning för utbyte av stolparmatur inom Söraby kyrkogård och vid den registrerade gårds-/bytomten L1954:7250 har Museiarkeologi sydost genomfört en arkeologisk schaktningsövervakning under perioden oktober-december 2020.

Vid schaktningsövervakningen påträffades inga arkeologiska lämningar. Schaktdjupet varierade mellan 0,5–0,8 m under dagens marknivå. Utmed den västra kyrkogårdsmuren påträffades en stenfyllning vilken tolkas som en förstärkning av kanten på kyrkogården eller ett fundament till muren.

Inledning

I samband med ledningsgrävning för utbyte av stolparmatur inom Söraby kyrkogård har Museiarkeologi sydost, efter beslut från Länsstyrelsen i Kronobergs län, genomfört en arkeologisk schaktningsövervakning. Schaktningsövervakningen genomfördes vid åtta olika tillfällen mellan den 9 oktober till den 15 december. Arbetsföretaget berörde delar av den äldre kyrkogårdens område såsom den framgår av 1746 års karta samt inom den i Fornreg angivna begränsningen för Norregårdens gårdstomt L1954:7250.

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera eventuella fornlämningar som framkom i samband med markarbetena.

Fältarbete samt sammanställande av rapport har genomförts av Andreas Emilsson.

Topografi och fornlämningsmiljö

Den nuvarande Söraby kyrka uppfördes 1781 och ersatte en äldre medeltida kyrka som låg sydväst om den nuvarande (Fuchs 2007; Ullén & Vassi 1998:176). Mycket lite är känt om den äldre kyrkan men den har sannolikt varit byggd i trä och förmodligen varit en salkyrka (Liepe 1984:184). När den nuvarande kyrkan uppfördes gjordes en sammanslagning av de båda socknarna Norra och Södra Rottne Den nya kyrkan kom att byggas i Söraby invid platsen för den södra sockenkyrkan. Martin Hansson har i en rapport som skrevs i samband med undersökningen av en medeltida bytomt i socken (Norraby Lassagård) även gått igenom källor kopplade till Söraby kyrka (Hansson 1996). Han skriver att den äldsta kyrkan i Söraby enligt osäker tradition legat närmare Sörabysjön, men sannolikt har den haft ungefär samma läge som idag (Hansson 1996:6). Den nuvarande kyrkogården har kommit att utvidgas flera gånger. På 1800-talet utvidgades kyrkogården söderut en första gång. På 1930-talet fick den dagens södra utbredning där muren ligger in mot skolan. På 1970-talet skedde även en utvidgning åt öster (Fuchs 2007:9).

Sockennamnen Norra och Södra Rottne förekommer i skriftliga källor från 1400-tal och framåt medan källor från 1300-talet enbart nämner sockennamnet Rottne. Detta kan innebära att socknen delades under senmedeltid. Socknens och kyrkornas utveckling under medeltid är dock oklar. Det kan ha funnits en tidig- och en senmedeltida kyrka men det är även möjligt att båda kyrkorna haft ett tidigmedeltida ursprung, men att någon av dem haft funktion som gårdskyrka (Hansson 1996).

En av Sörabys gårdar, Norregård, låg sydväst om kyrkan. Läget för gårdstomten faller delvis inom kyrkogården (i Fornreg registrerad som L1954:7250). I övrigt finns ytterligare flera gårdstomter registrerade i närområdet, bl.a. L1954:7251 och L1954:7760. De vattenrika omgivningarna runt Rottne med de närmsta sjöarna Innaren, Sörabysjön och Helgasjön utgör en fornlämningsrik trakt. Fornlämningsbilden visar på en kontinuitet från stenålder och framåt. Inom Söraby socken i stort är ensamliggande gravrösen en framträdande fornlämningskategori.

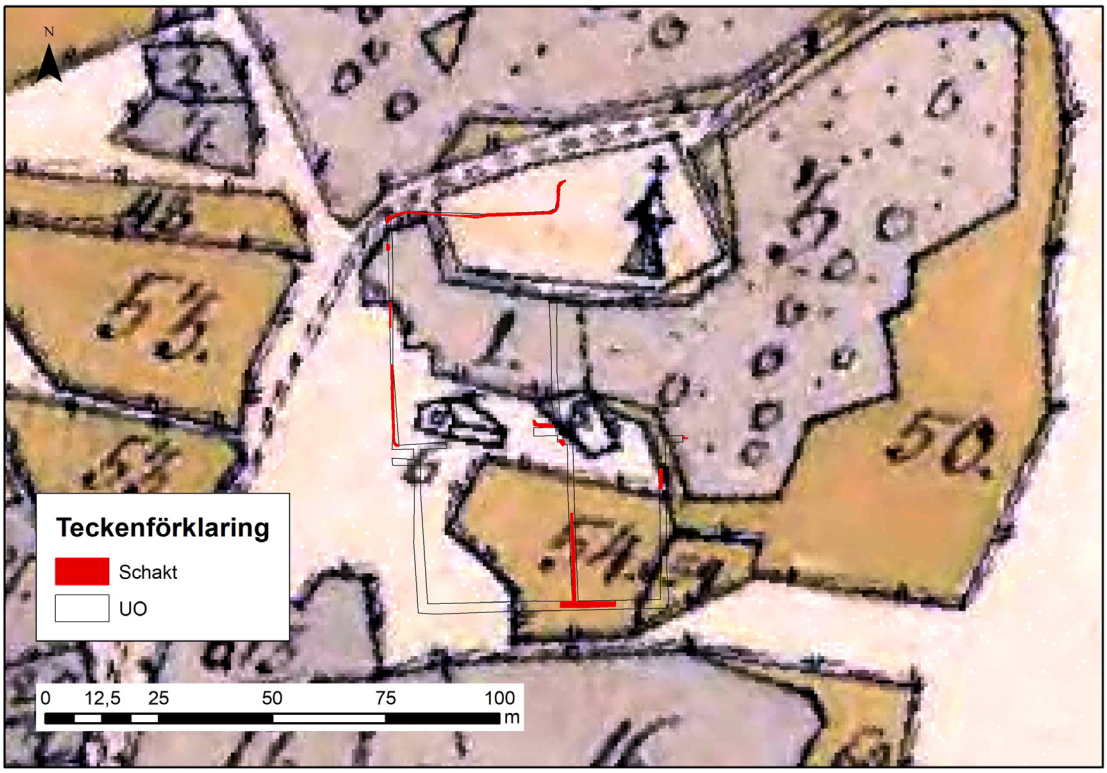
Historiska kartor

Den äldsta mer detaljerade kartan över det aktuella området är avmätning på inägor från 1746 (LSA, Rottne 1-10). På kartan som upprättades innan den äldre kyrkan revs går det att se kyrkan och kyrkogårdens tidigare läge. Här framgår även att en av Sörabys gårdar, Norregård, låg sydväst om kyrkan som i Fornreg är registrerad som L1954:7250.

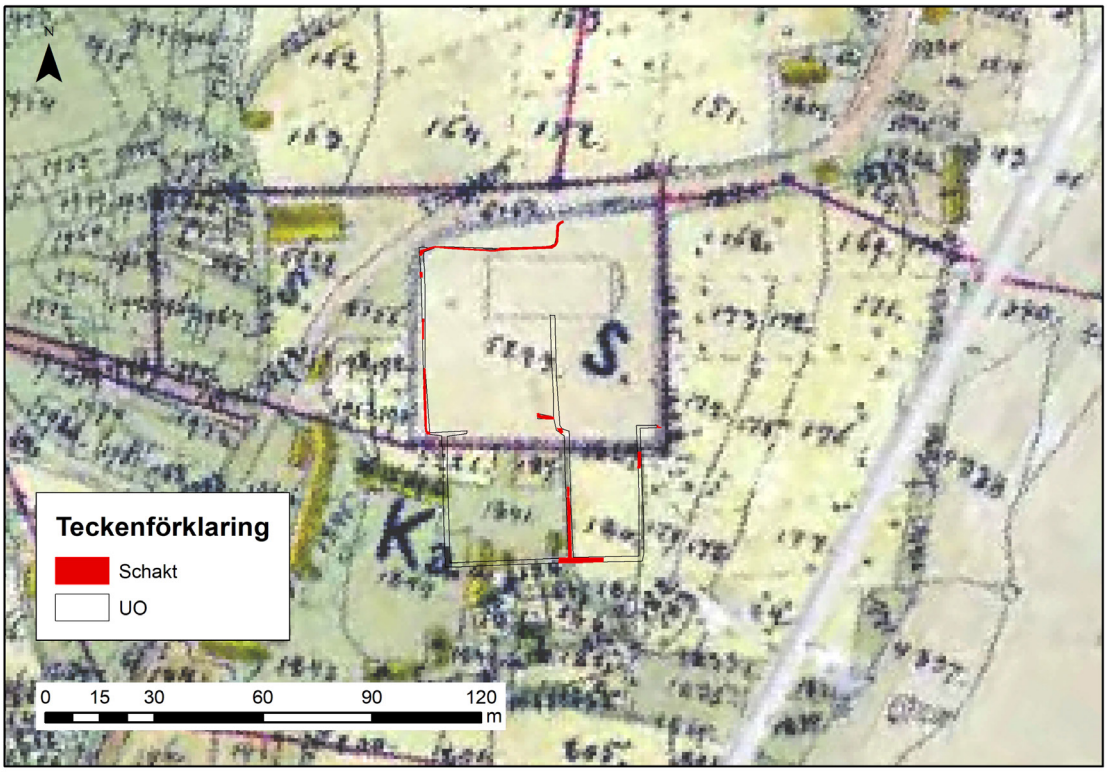
På laga skifteskartan från mitten av 1800-talet går det att se att utbredningen på kyrkogården förändrats och utökats söderut jämfört med 1746 års karta (LMA, 07-SÖY-13). I förlängningen söderut finns flera byggnader som sedermera kom att försvinna i samband med utbyggnaden på kyrkogården på 1930-talet (fig. 3).

Figur 1. Översikt fornlämningsmiljö.

Figur 2. Avmätning inägor 1746 (LSA Rottne 1-10) och aktuellt undersökningsområde. Rekifieringen jämfört med den undersökta ytan är osäker där få referenspunkter fanns att tillgå.

Figur 3. Laga skifte 1851 (och aktuellt undersökningsområde. Rektifieringen jämfört med den undersökta ytan är ungefärlig. På kartan framträder att en tidigare gårdsbebyggelse legat i kanten på den nuvarande kyrkogården.

Syfte och genomförande

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera eventuella fornlämningar. Undersökningen genomfördes enligt anvisningarna i *Generellt förfrågningsunderlag.*

Det arkeologiska arbetet utfördes som en schaktningsövervakning med besök i samband med grävarbetet samt kontroll av upptagna ytor. Huvuddelen av schaktningen genomfördes i de befintliga grusgångarna inom kyrkogården där övervakningen var spridd då förutsättningarna för att hitta bevarade kontexter vid det aktuella schaktningsdjupet på omkring 0,5 m var begränsade.

Arbetsprocessen med att gräva upp ledningsschakten var utdragen och genomfördes inte sammanhängande. Detta innebar att det arkeologiska fältarbetet utfördes vid totalt åtta tillfällen mellan den 9 oktober och 15 december. Det utdragna fältarbetet gjorde att arbetet tog längre tid än om allt kunnat undersökas samtidigt, men eftersom ytorna inom grusgångarna kunde prioriteras ner arkeologiskt hölls fältarbetstiden inom den uppsatta budgeten. De ytor som grävdes inom gångarna övervakades därför mer översiktligt än de övriga ytorna. Detta innebar färre fältbesök men med upprepade telefonkontakt med dem som utförde grävarbetet.

Inmätning skedde med en RTK-GPS där schakt, anläggningar och fynd mättes in i koordinatsystemet Sweref99 TM. Fotodokumentation skedde fortlöpande genom hela projektet.

Figur 4. Pågående arbete. Fotot från väster.

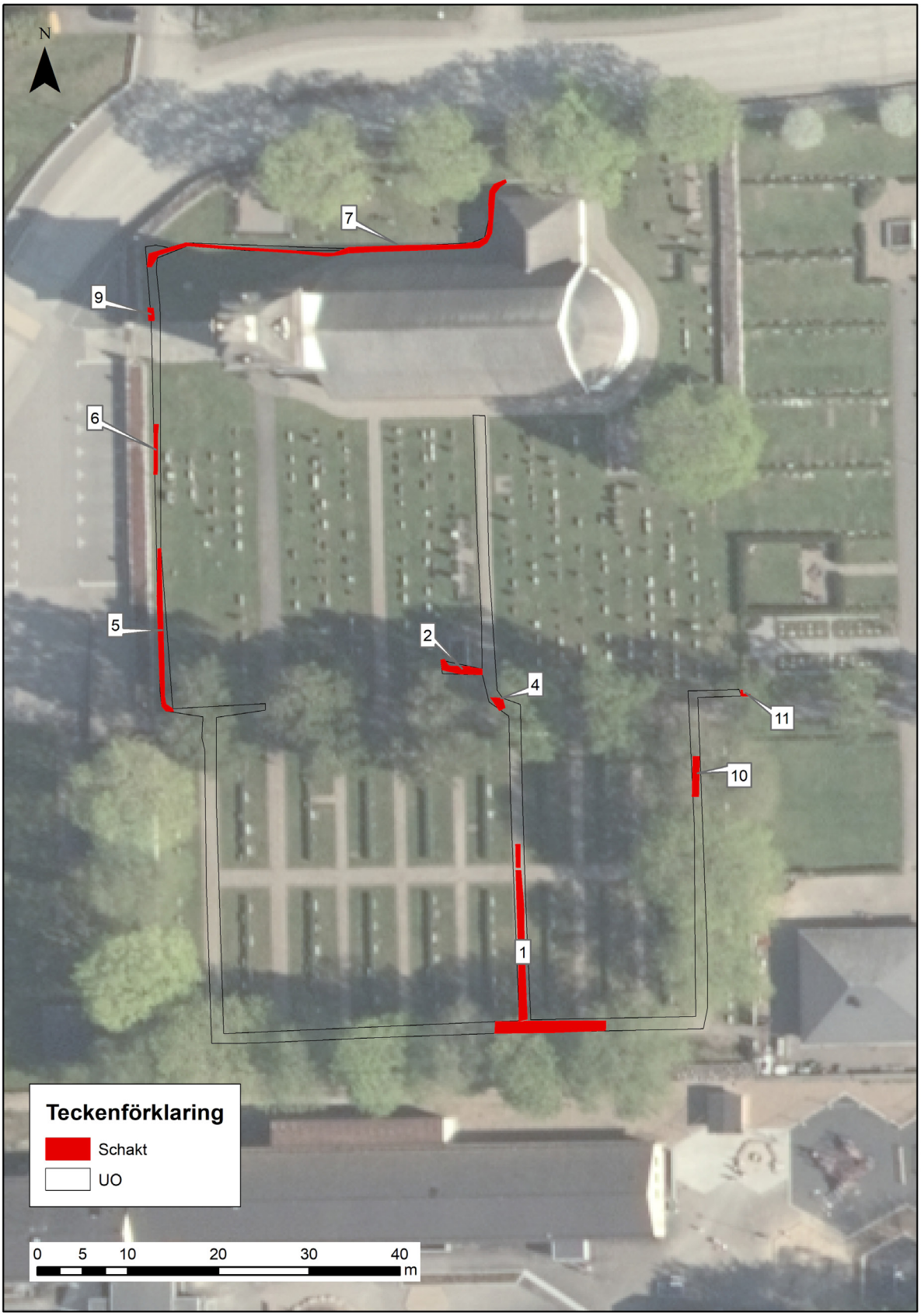
Resultat

Schaktningen berörde ytor inom de befintliga grusade gångarna och inom gräsytor utmed den västra kanten av kyrkogårdsmuren samt från kyrkogårdsmuren in mot den norra långsidan av kyrkan. Ytorna som låg utmed kyrkogårdsmuren sammanföll även med det registrerade läget för gårdstomten L1954:7250.

De övervakade ytorna inom grusgångarna, S1 och S10, visade att det ner till det berörda ledningsdjupet på ca 0,5 m enbart fanns påförda gruslager/bärlager (fig. 6 och bilaga 1). Detta gjorde också att ytorna som låg inom gångarna fick en lägre prioritet. Enbart delar av de upptagna ytorna kontrollerades i gångarna då sannolikheten för att det skulle finnas bevarade arkeologiska kontexter var mycket låg. Schakt 4 och 11 utgjorde lägen för belysningsstolpar och låg delvis utanför de grusade gångarna. Dessa schakt var djupare, upp till ca 0,8 m, och där påträffades enbart omrörd matjord. Schakt 2 låg utanför grusgången, i kanten av en vattenbrunn vid gravplatserna. Fyllningen där bestod av omrörd matjord med inslag av ljusare silt. I matjorden hittades några små obrända benfragment, bland annat ett skalltak som inte samlades in.

Vid schakt 5, 6, 9 genomfördes ledningsgrävningen helt utanför de grusade gångarna och låg intill kyrkogårdsmuren. Potentialen för arkeologiska kontexter bedömdes här som större, dels eftersom schakten låg utanför de befintliga grusgångarna, dels för att dessa tangerade läget för gårdstomten L1954:7250. De översta 0,25–0,35 m bestod av matjord som därefter övergick i gråaktig bitvis grusblandad silt. I detta undre lager varierade djupet mellan ca 0,25 och 0,5 m. Under marknivå fanns en kraftig och tät stenfyllning. Stenen var mellan ca 0,25 och 0,5 m stor. Troligen rör sig detta om en utfyllnad eller möjligen fundament till muren (fig. 7). För att närmare bedöma dess karaktär handgrävdes det på flera ställen i schaktet, men förutom ett par bitar buteljglas i dess övre del påträffades inga fynd. I lagret saknades även kol och sot.

Schakt 7 drogs från muren och följde kanten på grusgången in mot kyrkan. Schaktet låg således inom den äldsta delen av kyrkogården (fig. 8). I schaktet fanns en ca 0,1 m tjock förna som övergick i en 0,3 m tjock matjord, med en viss inblandning av ljusare silt mot botten. I den östra delen var matjorden 0,25 m därunder fanns en något ljusare silt. Inget kol eller sot. Enstaka fynd av recent glas (burkskärvor).

Figur 5. Ytor som berördes av ledningsgrävningen och övervakade schakt.

Figur 6. Schakt 1 inom grusgång. Här fanns enbart påförda bärlager och grusiga massor. Foto mot Ö.

Figur 7. Påträffad sten i schakt 5 som låg ut med kyrkogårdsmuren. Foto mot S.

Figur 8. Schakt 7 in mot kyrkan. Fotot mot Ö.

Tolkning och åtgärdsförslag

Inom de övervakade ytorna påträffades inga bevarade arkeologiska kontexter. Få föremål fanns i matjorden och de som påträffades utgjordes av recent glas eller spridda obrända ben utan kontext. Det går dock inte utesluta att det kan finnas bevarade arkeologiska kontexter djupare ner än den aktuella ledningsgrävningen, speciellt då det handlar om en kyrkogårdsmiljö som under årens lopp justerats. Som en jämförelse kan nämnas Berga kyrkogård i Ljungby där arkeologiska kontexter *in situ* låg ca 1 m under dagens marknivå (Persson 2002).

I schakten 5, 6 och 9 utmed kyrkogårdsmuren påträffades vad som tolkas vara en stenförstärkning av kanten ner mot den lägre liggande marken utanför kyrkogården eller möjligen ett fundament till muren. På 1851 års laga skifteskarta har muren en liknande sträckning i den västra kanten vilket tyder på att stenfyllningen skulle kunna höra samman med 1800-talets utvidgning av kyrkogården (LMA, 07-SÖY-13). På den äldre kartan från 1746 hade kyrkogården inte denna sträckning, vilket visar att stenfyllnaden är yngre om det rör sig om ett fundament till muren (LSA, Rottne 1–10).

Inga vidare arkeologiska åtgärder föreslås inom de berörda ytorna.

Referenser

Fuchs, D. 2007. Söraby kyrkogård, Vidinge kontrakt, Växjö stift. Småland museum rapport 2007:92. Växjö

Hansson, M. 1996. Medeltida gård i Norraby om en arkeologisk undersökning av Norraby Lassagård, Söraby socken. Växjö: Smålands museum

Liepe, A. 1984. *Medeltida lantkyrkobygge i Värend: ett försök till relationsanalys kyrka-bygd.* Kronobergsboken 1984 - 85. Kronobergs läns hembygdsförbund i samarbete med Smålands museum.

Persson, C. 2002. Arkeologisk förundersökning, RAÄ 64, Berga socken, Kronobergs län. Smålands museum rapport 2002:12.

Ullén, M. & Vassi, H. 1998. *Kyrkobyggnader i Kronobergs län*. Växjö: Länsstyrelsen i Kronobergs län

Kart- och arkivmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv:
Söraby sn Rottne 1-10, Avmätning inägor 1746

Lantmäterimyndigheternas arkiv:
07-SÖY-13, Laga skifte 1851

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-5423-2018
Kalmar läns museums dnr:	33-439-2019
Projektnummer KLM:	A2007
Uppdragsgivare:	Svenska kyrkan
Landskap:	Småland
Kommun:	Växjö
Socken:	Söraby
Fastighet:	Söraby 108:1
Fornlämningsnr:	L1954:7250
X koordinat:	6320224 (N)
Y koordinat:	493327 (E)
Latitud:	57.025623
Longitud:	14.8900560
Fältarbetstid:	oktober-december 2020
Antal arbetsdagar:	2
Personal:	Andreas Emilsson
Foto, Du-nummer:	Du350
Fyndnummer:	-
Fynd:	Fynden förvaras i väntan på fyndfördelning hos Museiarkeologi sydost i Växjö.
Analyser:	-
Tidsålder:	-
Dokumentation:	All dokumentation förvaras hos Museiarkeologi sydost.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell 21

Bilaga 1. Schakttabell

Id	Area (m^2)	Djup (m)	Beskrivning & Tolkning
1	30	0,5	Schakt i befintlig grusgång. Överst 0,35 m tjockt bärlager med grått grus, där under 0,25 m tjockt med grus med sten upp till 0,10 m i storlek. Detta är ett bärlager/utjämningslager.
2	4	0,8	Schakt vid vattentag. In mot kyrkogården bestod marken av 0,25 m förna som övergår i 0.55 matbord (humös brun jord) som varvas med ljus silt. Dvs en blandad karaktär. Fynd av några fragment obränt ben (b.la skalltak) utan fast kontext.
4	2	0,8	Schakt vid stolpe. Omgrävd matjord, inslag av silt.
5	38	0,5	0,25 m tjock matjord som övergår i ett ca 0,05 m tjock grusigt lager innan ett stenfyllt blandat silt lager (skiftar mellan grå till grusig till ljus silt). Fynd av en yngre glasflaska som låg ovanpå stenfyllningen. Stenfyllningen ligger ca 0,25 till 0,35 m under marknivå med bitivs ett tunt grusigt lager ovanför. Stenen är mellan främst 0,25 till 0,5 m stor. Stenen ligger i ett siltigt till bitvis grusigt lager, i huvudsak grått men med inslag av ljusare partier. Troligen rör sig detta om en äldre mur eller utfyllnad, eller möjligen fundament till den befintliga muren. Lagret som mellan stenen handgrävdes/rensades på flera ställen i schaktet men förutom ett par bitar buteljglas i dess övre del påträffades inga fynd. Lagret saknar även kol och sot.
6	12	0,5	0,35 m tjock förna och matjord som övergår i en bitvis grusig grå silt med inslag av ljusa siltfläckar och mycket sten. Tolkas som samma typ av lager som söder om, men där huvuddelen av stenen ligger något djupare ner vilket undersöktes genom några smårutor som grävdes ner. Lagret saknar fynd och kol/sot.
7	21	0,5	0,10 m tjock förna som övergår i 0.3 m tjock matjord. Mot botten är den en viss inblandning av ljusare silt. I den östra delen är matjorden 0.25 m innan en ljus silt. Inget kol eller sot. Enstaka fynd av recent glas (burkskärvor).
9	1	0,5	0,35 m tjock förna och matjord som övergår i en bitvis grusig grå silt med inslag av ljusa siltfläckar, och bitvis mycket stenten. Tolkas som samma typ av lager som söder om, men där huvuddelen av stenen ligger något djupare ner. Lagret saknar fynd och kol/sot.
10	4	0,5	Lagt i befintlig grusgång. Överst 0,35 m tjockt bärlager med grått grus, där under 0,25 m tjockt med grus med sten upp till 0,10 m i storlek. Detta är ett bärlager/utjämningslager.
11	1	0,55	Nedgrävning vid befintlig elstolpe. Ca 0,55 m djupt. Omgrävt. Överst 0,25 m asfalt och bärlager. Där under en omrörd matjord blandad med ljus silt.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

KALMAR·LÄNS·MUSEUM